

บทที่ 4

อัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ

4.1 ประวัติและพัฒนาการวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ

ชาติ กอบจิตติ นับเป็นนักเขียนร่วมสมัยที่มีความโดดเด่นในวรรณกรรมที่เขาได้เขียนขึ้น ทั้งในด้านเนื้อหาและกลวิธี เนื้อหาส่วนใหญ่ในวรรณกรรมของชาติจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกบุคคลที่อยู่ในสังคม เสนอให้เห็นภาพสังคมปัจจุบันในหลายแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของสังคมหรือคนกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีในลักษณะที่กีดกันหรือเอาเปรียบต่อคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งก็มักจะเป็นตัวเอกในงานของชาติ จากการที่ชาติได้รับรางวัลซีไรต์สองครั้ง ทำให้งานเขียนของเขาได้รับการตีพิมพ์หลายครั้งและเป็นที่จับตามอง งานเขียนของชาติที่ได้รับการตีพิมพ์มีจำนวนมาก ดังนี้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้เลือกเฉพาะงานบางเรื่องของชาติมาใช้ในการวิเคราะห์ นั่นคือ *จนตรอก คำพิพากษา เรื่องธรรมดา หมาเฝ้าลอยน้ำ* และ *เวลา* งานทั้งห้าเรื่องของชาติที่คัดเลือกมานี้ ล้วนแต่มีลักษณะของปรัชญาอัตถิภาวนิยมอยู่ในเนื้อหา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จัดแบ่งพัฒนาการงานเขียนของชาติออกเป็นสามขั้นตอนลักษณะอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมช่วงที่ 1 ได้แก่เรื่อง *จนตรอก เรื่องธรรมดา* และ *หมาเฝ้าลอยน้ำ* ลักษณะอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมช่วงที่ 2 ได้แก่เรื่อง *คำพิพากษา* และ ลักษณะอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมช่วงที่ 3 ได้แก่เรื่อง *เวลา*

การแบ่งดังกล่าวไม่ได้แบ่งตามระยะเวลาในการเขียน หากแต่ใช้ลักษณะปรัชญาอัตถิภาวนิยมที่ปรากฏอยู่ในเรื่องเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง นั่นก็คือ เรื่อง *จนตรอก เรื่องธรรมดา* และ *หมาเฝ้าลอยน้ำ* นั้น มีลักษณะปรัชญาอัตถิภาวนิยมอยู่ แต่ไม่ได้เข้าถึงอย่างลึกซึ้ง ประเด็นที่มากำเกี่ยวกับปรัชญาอัตถิภาวนิยมเป็นเพียงประเด็นเรื่องอัญญาณะ เรื่องที่มีลักษณะปรัชญาอัตถิภาวนิยมปรากฏให้เห็นเด่นชัดที่สุดคือเรื่อง *คำพิพากษา* ส่วนเรื่อง *เวลา* อันเป็นเรื่องสุดท้ายนั้น มีลักษณะที่ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความในที่นี้ว่า "อัตถิภาวนิยมแนวพุทธศาสนา" เนื่องจากมีส่วนที่คล้ายคลึงกับหลักปรัชญาของพุทธศาสนาอยู่ด้วย

นอกจากนี้ หากกล่าวให้ละเอียดลงไปอีก เมื่อคำนึงถึงว่า งานของชาติ กอบจิตติ มักกล่าวถึงสังคมที่มีคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้กระทำ (ผู้เอารัดเอาเปรียบ) และผู้ถูกรกระทำ (ผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ) ก็ยังสามารถจัดลำดับได้อีกว่า ผลงานในช่วงแรกของชาติ กอบจิตติ ซึ่งก็คือเรื่อง *จนตรอก* เป็นต้นมานั้น มักจะกล่าวถึงเพียงผู้ถูกรกระทำเป็นหลัก ใหญ่ แต่ในช่วงที่ 2 คือในเรื่อง *คำพิพากษา* ชาติยังประสบความสำเร็จในการสร้างตัวละครที่หลากหลาย กล่าวคือได้เสนอตัวละครที่เป็นกลุ่มผู้กระทำหรือผู้เอารัดเอาเปรียบได้ละเอียดเด่นชัดยิ่งขึ้นด้วย สำหรับในงานช่วงที่ 3 คือในเรื่อง *เวลา* ชาติยังได้ใช้กลวิธีที่แปลกใหม่ในการสร้างงานของเขาคือใช้เล่าเรื่องด้วยตัวผู้เล่าสลับไปกับละครที่ดำเนินไปบนเวที และแนวคิดที่นำเสนอก็มีความละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นดังที่จะได้อธิบายต่อไป

เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้กล่าวไว้ในคำนำที่เขาได้เขียนให้ชาติในหนังสือ *จนตรอก* ว่า

"ชาติ กอบจิตติ เป็นนักเขียนรุ่นใหม่ ที่กล้าขานรับการทำ ทายของวรรณกรรม ที่เขาคงจะพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ ตามระยะทางที่ เขาจะเดินผ่านไป และทางสายนั้นก็ไม่ใช่ทางสายเปลี่ยนที่เขาจะ เดินไปเดียวดาย..."¹

4.2 ลักษณะอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ

4.2.1 ลักษณะอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมช่วงที่ 1 : ลักษณะอัตถิภาวนิยมใน *จนตรอก*, *เรื่องธรรมดา* และ *หมาเฝ้าลอยน้ำ*

สภาพอัญญภาวะ หรือสภาพแปลกแยก เป็นประเด็นสำคัญหนึ่งในปรัชญาอัตถิภาวนิยม ฟริทซ์ ไฮเนอมนันน์ (Fritz Heinemann) ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านปรัชญาชาวเยอรมันที่ให้ชื่อ Existenzphilosophie (Philosophy of Existence) แก่ปรัชญาของไฮเดกเกอร์ ได้ชี้แจงว่า สภาพอัญญภาวะเป็นประเด็นที่สำคัญมากของ Existenzphilosophie และจุดมุ่งหมายของปรัชญาอัตถิภาวนิยมก็คือ ความหลุดพ้นจากสภาพอัญญภาวะของมนุษย์

เราจะมองเห็นสภาพอัญญภาวะของมนุษย์ได้อย่างชัดเจนในงานสามเรื่องของชาติ กอบจิตติ คือ เรื่อง *จนตรอก* *เรื่องธรรมดา* และ *หมาเฝ้าลอยน้ำ* เช่น

¹ ชาติ กอบจิตติ, *จนตรอก* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คนวรรณกรรม, 2528), หน้า 12.

บุญมาเดินคิดไปตลอดทาง คิดถึงชีวิตของเขาที่ผ่านมา... ครั้งแรกเมื่อมีบ้านอยู่ ก็นึกว่าคงจะสบายขึ้นมา แต่ที่ไหนได้ มันเพิ่มความมอดอยากปากหมาขึ้นทุกที สามปีต่อมา มันเลวร้ายลง เมื่อเมียหนีไป ไม่นานลูกสาวก็ทำเรื่องน่าอัปยศอีก กลับบ้านคราวนี้ ลูกชายโดนจับพ่อผูกคอตาย แม้แต่ศพพ่อก็ยังไม่ได้เห็น บ้านกำลังจะโดนไล่ที่ บุญมานึกถามตัวเองว่า ไม่มีอะไรเลยหรือที่เหลือเป็นของเขา ?

(จนตรอก, หน้า 137)

คุณยังเชื่ออยู่เสมอว่า สิ่งที่คนในสังคมกระทำต่อกันนั้น ไม่ว่าจะใครทำอะไรก็ตาม จะมีผลต่อกันเสมอ กระทบต่อกันไป แล้วท้ายสุดก็จะเวียนมาถึงผู้กระทำ ถ้าเขายังเอาเปรียบคนมากขึ้น คนที่ถูกเอาเปรียบเมื่อมีโอกาสก็จะเอาเปรียบคนต่อไป ต่อกันไป จนเมื่อครบขบวนการแล้ว ท้ายที่สุดสังคมที่เขาอยู่ก็จะกลายเป็นสังคมที่จ้องแต่จะเอาเปรียบกัน เขาคอนนั้นก็จะต้องตกอยู่ในสังคมที่วุ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ลูกหลานของเขาที่เกิดใหม่ก็ต้องตกอยู่ในสังคมที่วุ่นด้วยเหมือนกัน

(หมาเฝ้ารอยน้ำ, หน้า 92-93.)

ตัวละครในทั้งสามเรื่องนี้ ได้กลายเป็นเหยื่อของสังคมอย่างง่ายดาย โดยมีเหตุผลที่ว่า เกิดมาเป็นคนจน (ในกรณีเรื่อง *จนตรอก*) หรือมีนิสัยเป็นคนรื่อง่าย (เรื่อง *เรื่องธรรมดา*) หรือเป็นคนซื่อ ตรงไปตรงมา (เรื่อง *หมาเฝ้ารอยน้ำ*) ถ้าหากสังคมหรือสิ่งแวดล้อมมีความอบอุ่นเห็นใจ ตัวละครเหล่านี้อาจจะไม่ต้องตกอยู่ในภาวะเช่นนั้น แต่โดยปกติธรรมดา สังคมดูเหมือนว่าเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่เหมือนกับสังคมในคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งสอนให้อยู่กันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เบียดเบียนกัน สังคมในโลกจริง มนุษย์ธรรมดาที่ไม่ได้ถึงวิโมกข์ หรือการหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง มักจะทำร้ายผู้อื่นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม การเสนอภาพอัญญาภาวะเช่นนี้ในวรรณกรรม ได้เป็นที่นิยมกันอย่างเป็นสากลในสมัยปัจจุบัน นักประพันธ์ทั้งหลายในสมัยปัจจุบันตั้งแต่เคียร์เคอการ์ด ไม่ว่าจะ เป็นนักเขียนนวนิยาย เรื่องสั้น หรือกวี ต่างก็นิยมที่จะเสนอประเด็นนี้มาอย่างต่อเนื่องกัน เช่น คาฟกา (Kafka) ริลเคอ (Rilke) ดอสโตเยฟสกี (Dostoevski) จนถึง วิลเลียมส์ โฟล์คเนอร์ (W. Faulkner) แม้แต่ในศิลปะแขนงอื่น เช่น ทัศนศิลป์ ก็มีการนำเอา

ผลงานทั้งสามเรื่องของชาติ กอบจิตติ ที่ถึงแม้จะเป็นนักเขียนชาวตะวันตก ก็สามารถจัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้ วรรณกรรมสามเรื่องนี้ของชาติ มีลักษณะอัญญาณะ โดยเฉพาะลักษณะความแปลกแยกจากสังคมที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน แต่ลักษณะของอัญญาณะที่ปรากฏในสามเรื่องนี้ ไม่ได้เข้าถึงขั้นลักษณะอัญญาณะที่ปรัชญาอัตถิภาวนานิยมนำเสนอโดยตรง ได้แก่ สภาพอัญญาณะในตนเอง ผู้วิจัยขอเสนอว่า ลักษณะอัญญาณะที่ปรากฏในผลของชาติทั้งสามเรื่องนี้แสดงออกถึงอัตถิภาวะแต่อยู่ในขั้นสมบูรณ เพราะในเรื่อง *คำพิพากษา* ชาติได้นำเสนอสภาพอัญญาณะในความหมายของอัตถิภาวนานิยมโดยแท้จริง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เรียงลำดับว่า ชาติเขียนเรื่อง *คำพิพากษา* หลังเรื่องอื่นก็ตาม² ซึ่งหมายถึงว่าในการวิเคราะห์ผลงานของชาติ กอบจิตตินี้ ผู้วิจัยไม่ได้แบ่งตามลำดับการเขียน แต่แบ่งตามลักษณะอัญญาณะที่ปรากฏในงานของชาตินั้นเอง

ลักษณะอัญญาณะ ก็คือ ความมีดีของสังคมปัจจุบัน สังคมปัจจุบันนั้นป่วยไข้อยู่ อย่างที่เคียร์เคอการ์ดได้เสนอไว้ เคียร์เคอการ์ดคัดค้านมหาชน (public) ที่ไม่มีปัจเจกภาพ ไม่มีความเป็นตัวตน ในสมัยของเคียร์เคอการ์ดนั้น บุคคลในลักษณะดังกล่าวหมายถึงบรรดาบุคคลที่ยึดถือขนบประเพณีของคริสตศาสนาโดยไม่มีการสำรวจตัวเอง หากนี่ทซ์เขอเรียกคนแบบนี้ว่า "อูฐ" (Camel) ที่อ่อนแอต่ออำนาจและหลักเกณฑ์ของสังคม ในเรื่อง *เรื่องธรรมดา* ชาติให้ทัศนะว่า "สังคม" นั้นไม่ได้เป็นแต่เพียงฝ่ายสังคม คือคนที่อยู่ภายนอกเท่านั้น แต่หมายถึงตัวละครเองคือ ลูกสาวกับแม่ก็จัดเป็นส่วนของ "สังคม" ที่ไม่มีความเป็นตัวของตัวเองด้วย ผู้วิจัยมีทัศนะว่า ความตกต่ำของสังคมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในเรื่อง *เรื่องธรรมดา* ไม่ได้มีสาเหตุมาจากเพียงแค่สังคมหรือฝ่ายที่เอาเปรียบตัวเองแต่เพียงอย่างเดียว แต่ฝ่ายที่ยอมที่จะถูกกระทำดังเช่นแม่ลูกคู่นี้ก็เป็นสาเหตุหนึ่งของความตกต่ำดังกล่าวนี้ด้วย คือสาเหตุที่สังคมแตกกลายเป็นสังคมปลอม คือสังคมที่มักจะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ชาติไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายผู้กดขี่เพียงอย่างเดียว เขายังวิพากษ์วิจารณ์ภาพผู้ถูกกดขี่ซึ่งเป็นเหยื่อของสังคม เพราะผู้ถูกกดขี่ก็เป็นตัวแทนของ "สังคม" ในความหมายของเคียร์เคอการ์ดด้วย หรือมีลักษณะ "อูฐ" ในแนวคิดของนี่ทซ์เขอ สาเหตุของการตกต่ำของสังคมหรือสภาพอัญญาณะของสังคมนั้น อยู่ที่ผู้ถูกกดขี่หรือผู้ซึ่งตกอยู่ในสภาพ "หมาเนาหลยน้ำ" เช่นเดียวกับอยู่ที่ผู้กดขี่หรือผู้ที่ใช้ "มิดประจำตัว"³ นอกจากนี้ ชาติยังได้วิพากษ์วิจารณ์

² *จนตรอก* (พ.ศ. 2523), *คำพิพากษา* (พ.ศ. 2524), *เรื่องธรรมดา* (พ.ศ. 2526), *หมาเนาหลยน้ำ* (พ.ศ. 2530)

³ ในเรื่อง *มิดประจำตัว* ของชาติ "มิดประจำตัว" เป็นสัญลักษณ์ของเครื่องมือของชนชั้นสูง คือผู้กดขี่เอารัดเอาเปรียบ

ลักษณะของสังคมที่ไม่เอาใจใส่ คือคนทั่วไปที่นั่งดูอยู่เฉยๆ โดยถือว่าไม่ใช่เรื่องที่ตนเองต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง ถึงแม้ว่าจะช่วยเหลือได้แต่ก็ไม่ทำเพราะกลัวว่าตนเองจะเสียผลประโยชน์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง จึงเหมือนเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ ดังในเรื่อง *เรื่องธรรมดา*:

เรากำลังอยู่ในยุคของ “สังคมสังเกตการณ์” เรื่องราวความทุกข์ร้อนของคนอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวเรา จึงเป็นแค่ “เรื่องธรรมดา” และจากจุดนี้ หลายคน (รวมทั้งผม) ได้พัฒนาไปเป็น “นักหัวเราะเยาะ” เรื่องราวความทุกข์ร้อนของคนอื่นกลายเป็นเรื่องตลกขบขัน... นำหัวร่อ...⁴

ในเรื่อง *จนตรอก* ชาติได้แสดงให้เห็นชีวิตของผู้ที่ถูกกระทำ เพราะเกิดมาเป็นคนจนในสังคม นอกเหนือไปจากนั้นแล้ว ไม่มีเหตุผลอื่นที่สังคมจะทำให้ตัวเอกในเรื่อง *จนตรอก* ได้รับความทรمانดังที่ปรากฏในเรื่อง ดังนั้น สำหรับตัวเอกของเรื่องแล้ว ชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะเข้าใจได้ เพราะถูกทรمانในสิ่งที่ไม่มีความหมายนอกจากการที่เกิดมาเป็นคนจน เสนีย์ เสาวพงศ์ ได้เขียนไว้ในส่วนคำนำที่เขียนไว้ในเรื่อง *จนตรอก* ว่า

ในหนังสือเรื่องจนตรอกของนักเขียนรุ่นใหม่ -ชาติ กอบจิตติ เขาได้นำชีวิตในแง่มุมหนึ่งออกมาแสดงให้เห็นประจักษ์ เป็นแง่มุมของชีวิตที่วรรณกรรมมักจะละเลยเสียเป็นส่วนมาก เพราะเป็นชีวิตที่เงิบเหงา อ่อนโรย ไร้ค่า⁵

ประเด็นเรื่องผู้กดขี่กับผู้ถูกกดขี่ ผู้หลอกลวงเอาเปรียบกับผู้ถูกเอาเปรียบ ยังแสดงให้เห็นชัดเจนในเรื่อง *หมาเฝ้าลายน้ํา* รวมทั้งมีการใช้สัญลักษณ์แทนให้เห็นคือหมาเฝ้ากับอึกา ในตอนจบของเรื่องนี้มีคำถามว่า

คุณจะเป็นเลือกเป็นอึกาหรือหมาเฝ้า ?

คุณจะเป็นเลือกเป็นอึกาหรือหมาเฝ้า ?⁶

หมาเฝ้า เป็นสัญลักษณ์ของผู้ถูกกดขี่ ถูกเอาเปรียบ

⁴ ชาติ กอบจิตติ, *เรื่องธรรมดา* พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หอน, 2539.), หน้า 91.

⁵ ชาติ กอบจิตติ, *จนตรอก* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คนวรรณกรรม, 2528), หน้า 10.

⁶ ชาติ กอบจิตติ, *หมาเฝ้าลายน้ํา* พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หอน, 2539), หน้า 143.

อีกา เป็นสัญลักษณ์ของผู้กดขี่เอารัดเอาเปรียบ เหมือนกับคนที่ถือมีดประจำตัว

ในทัศนะของอัตถิภาวนิยม จะไม่ตอบว่าเลือกอย่างไรอย่างหนึ่งในสองอย่างนี้ เพราะต้องปฏิเสธทั้งสองทาง ทั้งสองทางต่างก็เป็นทางที่นำไปสู่ภาวะหลอกตนเอง หรือ “bad faith” และภาวะตัวตนที่ไม่แท้จริง (inauthentic self) การเป็นอีกาก็คือการหลอกตัวเองอย่าง salauds แบบที่ชาร์ตริกกล่าวไว้ การเป็นหมาเฝ้าก็คือการหลอกตัวเองอย่าง “อูฐ” แบบที่นีทซ์เซอกล่าว ผลลัพธ์ของทั้งสองทางก็คือ ทางที่ไปสู่ “สังคม” ของเคียร์เคอการ์ด ทั้งสองทางไม่ใช่ทางออก ซึ่งก็คือการ “จนตรอก” นั่นเอง หากหาทางไปข้างหน้า ต้องหาวิธีที่จะเข้าถึงภาวะตัวตนที่แท้จริง (authentic self)

4.2.2 ลักษณะอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมช่วงที่ 2: ลักษณะอัตถิภาวนิยมใน คำพิพากษา

เรื่อง *คำพิพากษา* เป็นงานที่ได้รับรางวัลซีไรต์ประจำปีพ.ศ. 2525 ในคำประกาศเกียรติคุณของเรื่องนี้ มีส่วนที่กล่าวไว้ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาอัตถิภาวนิยมที่จะกล่าวต่อไป มีใจความว่า

(...) ผู้ประพันธ์ได้เสนอแนวคิดที่ว่าคนในฐานะปัจเจกชนมักจะตกเป็นเหยื่อความเชื่อและคำตัดสินของสังคม แม้ว่าจะมีความจริงหรือไม่ก็ตาม ซึ่งมีผลให้บุคคลอ้างว้างโดดเดี่ยว และทุกข์ทรมานจนถึงทำลายทั้งจิตใจและร่างกายในที่สุด⁷

สถานการณ์ที่พัก ตัวละครเอกในเรื่อง *คำพิพากษา* ของชาติ กอบจิตติ ต้องประสบนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่เราพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน สภาพที่ตัวละครเอกต้องประสบนั้นเป็นสถานะที่กอดตัน หาทางออกไม่ได้ เช่นเดียวกันกับที่เราพบได้ในเรื่อง *Huis Clos (No Exit)* ของชาร์ตริก

แม้ว่าเรื่องราวของพักเป็นตัวแทนของภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกก็ตามอยู่ แต่ทว่าภาพดังกล่าวก็ดูจะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอัตถิภาวนิยมที่ดูจะไม่แตกต่างไปจากวรรณกรรมแนวอัตถิภาวนิยมในโลกตะวันตกสักเท่าใดดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้าง

⁷ จาก *ภาษาและหนังสือ* (ปีที่ 25 ฉบับที่ 1-2, เม.ย.2535 - มี.ค. 2536), หน้า 233.

ต้นว่าเป็นการสะท้อนให้เห็นภาพของมนุษย์ในลักษณะของปัจเจกบุคคลที่ถูกสังคมกดดันจนถึงขั้นวิกฤติ และหาทางออกไม่ได้ ในสถานการณ์เช่นนั้น ยิ่งหาทางออกไม่ได้ ตัวละครก็ยิ่งพยายามจะพาตัวเองออกไปจากสถานการณ์ที่เลวร้ายเหล่านั้นให้พ้นโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ทว่าสถานการณ์ที่ยิ่งดีขึ้นให้พ้นนั้นก็เลวร้ายขึ้นทุกทีๆ เป็นการชี้ให้เห็นว่าความไร้สาระได้ครอบงำชีวิตมนุษย์ไว้ทุกด้าน จนทำให้ปัญหาต่างๆ มากขึ้นและสะสมความรุนแรงที่ทวีขึ้น อันทำให้เหตุการณ์เลวร้ายมากขึ้นอีกด้วย

ภาพที่วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนก็คือ การที่มนุษย์คนหนึ่งต้องตายไปอย่างไร้ค่าโดยไม่มีเหตุผล กล่าวคือ ตายไปโดยที่สังคมตัดสินว่าเขาเป็นผู้ที่กระทำผิด ทั้งที่ไม่เคยรู้ว่าภาพที่เห็นในเรื่องตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ ในวรรณกรรมเรื่องนี้ สังคมจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้พิพากษาในศาลที่ซึ่งเป็นที่ตายแก่ "จำเลย" โดยที่หลักฐานที่ปรากฏอาจไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องก็เป็นได้ แต่ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของศาลก็ยอมทำให้ "จำเลย" เช่นฟักกลายเป็นผู้ผิดไปโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้ วรรณกรรมเรื่องนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงอคติของคนในสังคมโลก อคติดังกล่าวทำให้ปัจเจกบุคคลเช่นฟักต้องได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เป็นสิ่งที่ยากยิ่งนักที่ปัจเจกบุคคลจะสามารถต่อต้านกระแสของสังคมได้ ดังที่ผู้ประพันธ์ได้สะท้อนให้เราเห็นแล้วในวรรณกรรมเรื่องนี้

เราจะเห็นได้ว่าฟักเป็นตัวแทนของคนอีกหลายคนในชีวิตจริงที่ต้องประสบกับชะตากรรมและต้องตายไปอย่างไร้ค่าเพราะการประเมินค่าที่ผิดๆ จากสังคมนั่นเอง ดังที่เราจะเห็นถึงสภาพชีวิตของฟักที่ดูจะไร้ค่า แม้แต่ตอนที่ตายก็ดูจะไม่ต่างไปจากการตายของสุนัขข้างถนน ลักษณะชีวิตที่ดูไร้ค่าของฟักนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอัตถิภาวะในแง่ไร้ความหมาย (absurdity)

เราสามารถเปรียบเทียบชีวิตของฟักได้กับชีวิตของตัวละครเมอร์โซลต์ในวรรณกรรมเรื่อง *คนนอก (L'Étranger)* ของ อัลแบร์ต กามูส์ (Albert Camus) เราจะเห็นได้ว่า เมอร์โซลต์นั้นก็ตายไปอย่างโดดเดี่ยวโดยไม่มีผู้ใดเข้าใจ เพราะพฤติกรรมของเขาแตกต่างไปจากวิถีของสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ซึ่งดูจะไม่ต่างไปจากฟักในเรื่อง *คำพิพากษา* แต่อย่างใด

เราจะเห็นได้ว่า สังคมหวาดกลัวต่อการที่ปัจเจกบุคคลแสดงถึงปัจเจกลักษณ์ กล่าวคือ มีความประพฤติที่ไม่เป็นไปตามที่สังคมกำหนดเอาไว้ การที่จะทำให้สังคมยอมรับก็คือการปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ กล่าวคือ ต้องยอมให้สังคมมีอำนาจเหนืออัตถิภาวะในปัจเจกบุคคล โดยปกติกแล้ว สังคมต้องการให้มนุษย์อยู่ร่วมกันและ

มีวิถีทางในการดำเนินชีวิตเดียวกัน กล่าวคือ ความต้องการให้มีลักษณะเป็นมหาชน (public ในความหมายของเคียร์เคอการ์ด) ไม่ต้องการให้แสดงถึงปัจเจกลักษณะหรืออัตลักษณ์หรือความเป็นตัวของตัวเองให้แตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคม

ดังนั้น ในทัศนะของนักอัตถิภาวนิยมแล้ว สังคมจึงดูจะเป็นสิ่งทำลายความเป็นอัตถิภาวะ หรือในอีกแง่หนึ่ง อาจเรียกได้ว่า สังคมทำให้ความเป็นอัตถิภาวะตกอยู่ในสภาวะที่ไม่เที่ยงแท้ นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่า สังคมกลัวมนุษย์ที่มีความเป็นตัวของตัวเองหรือมนุษย์ที่มีความเป็นปัจเจกลักษณะ คือ มีอัตถิภาวะที่เที่ยงแท้ จึงใช้ “พลังมหาชน” บีบบังคับให้ปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างไปจากกระแสของสังคมกลายเป็น “คนนอก” ดังที่ตัวละครฟักในเรื่อง *คำพิพากษา* และตัวละครเมอร์โซลต์ในเรื่อง *คนนอก* ถูกกระทำ

มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า แม้ตัวละครฟักในเรื่อง *คำพิพากษา* และตัวละครเมอร์โซลต์ ในเรื่อง *คนนอก* จะมีความคล้ายคลึงกันในแง่ที่แสดงออกถึงอัตถิภาวะของปัจเจกบุคคลนั้น แต่ตัวละครทั้งสองก็ยังคงมีส่วนที่แตกต่างกันอยู่บ้างในแง่ที่ตัวละครเมอร์โซลต์ ในเรื่อง *คนนอก* ดูจะมีท่าทีที่สงบนิ่ง ไม่ดิ้นรนต่อสู้เพื่อเรียกร้องให้สังคมยอมรับมากเท่ากับตัวละครฟักในเรื่อง *คำพิพากษา* กล่าวคือ ตัวละครเมอร์โซลต์ ดูจะตัดขาดตนเองจากสังคมจึงทำให้มีท่าทีสงบกว่าฟักซึ่งยังตัดขาดจากสังคมไม่ได้และต้องการให้สังคมยอมรับ จึงมีท่าทีที่เป็นทุกข์ร้อน กระวนกระวาย ดิ้นรนให้สังคมยอมรับ ซึ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ประเด็นดังกล่าวดูจะตรงกับทัศนะที่เจตนา นาควัชระ ได้ให้เอาไว้

อย่างไรก็ตาม ตัวละครเมอร์โซลต์ ดูจะตกอยู่ในสภาวะที่เรียกว่าอัญภาวะ คือ แปรลกแยกจากสังคม นั่นจึงเป็นประเด็นที่เราสามารถเชื่อมโยงไปสู่ภาพของกำแพงในวรรณกรรมของไอเอะ (ดูบทที่ 3) อันเป็นสิ่งที่กั้นระหว่างปัจเจกบุคคลกับโลกภายนอกซึ่งก็คือสังคมนั่นเอง และลักษณะของกำแพงดังกล่าวก็ดูจะปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่อง *คำพิพากษา* ดังที่เราจะเห็นได้จากกรณีที่ฟักแปรลกแยกจากสังคมนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของตัวละครฟักกับตัวละครเมอร์โซลต์นั้นก็ยังคงมีความแตกต่างกันในแง่ที่ฟักพยายามดิ้นรนที่จะกระโดดข้ามกำแพงแห่งการแบ่งแยกและกำแพงแห่งความแปรลกแยกซึ่งเป็นกำแพงที่มองไม่เห็นออกไปให้พ้น และยิ่งดิ้นรนก็ยิ่งดูเหมือนจะทำให้บาดเจ็บสาหัสขึ้นทุกทีๆ ส่วนในกรณีของเมอร์โซลต์ นั้นดูเหมือนว่าจะไม่ดิ้นรนต่อสู้เพื่อที่จะข้ามกำแพงแห่งการแบ่งแยกและกำแพงแห่งการแปรลกแยกนี้ออกไป เพราะจิตใจของเขาสงบและต้องการอยู่กับตัวตนที่แท้จริงมากกว่าที่จะทำให้ตนเองเป็นตัวตนที่ไม่เที่ยงแท้ด้วยการที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไป

อย่างไรก็ตาม ตัวละครทั้งสองจะไม่แตกต่างไปจากสุนัขจิ้งจอก 2 ตัว ตัวหนึ่งพยายามเห่าเพื่อเรียกร้องความเห็นใจจากสังคมภายนอกจนตายอย่างสุนัขข้างถนน ซึ่งเปรียบได้กับตัวละครฟัก ส่วนสุนัขอีกตัวหนึ่งมีอาการเซื่องซึม ไม่แสดงท่าทีทุกซื่อใดๆ อีกต่อไปซึ่งเราเปรียบได้กับตัวละครเมอริโซลต์ กล่าวได้ว่า แม้ตัวละครทั้งสองจะมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากสุนัขจิ้งจอกทั้งคู่ แต่ทว่า ท่าทีหรืออาการดูจะแตกต่างกัน เมื่อความตายมาถึงตัวละครทั้งสองก็เผชิญกับอัตถิภาวะโดยผ่านความตายซึ่งนั่นก็ดูจะไม่ต่างไปจากวรรณกรรมของโอเอะดงที่ได้กล่าวเอาไว้แล้วข้างต้น (ดูบทที่ 3)

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าความตายเป็นลักษณะหนึ่งของ “สถานการณ์ที่จำกัด” (Grenzsituation) ที่สามารถนำไปสู่อัตถิภาวะ เราจะเห็นได้ว่า ในสถานการณ์เช่นนี้ มนุษย์มีโอกาสกลับมาเป็นตัวของตัวเองกล่าวคือ กลับมาเป็นมนุษย์ที่แท้จริงอีกครั้งหนึ่ง หรือคนพบความเป็นตัวแท้นอีกครั้งหนึ่ง เพราะเมื่อยังมีชีวิตอยู่นั้นก็ยอมตกอยู่ในพันธนาการของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ ความตายจึงเป็นหนทางหนึ่งที่น่าไปสู่อัตถิภาวะที่แท้จริง (Sein zum Tod ซึ่งเป็นประเด็นที่ตรงกับทัศนะของไฮเดกเกอร์)

ในกรณีที่เปรียบเทียบถึงพฤติกรรมของตัวละครทั้งสอง คือ ฟักและ Meursault แล้ว เราจะเห็นได้ว่า ฟักดูจะประสบปัญหามากกว่าความไม่นิ่งต่อสถานการณ์ เท่ากับที่เมอริโซลต์ ทำนั่นเอง น่าจะเป็นการดีกว่า หากฟักนิ่งและยอมรับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ดิ้นรนต่อสู้ดังเช่นที่เมอริโซลต์ใช้สภาวะแห่งความนิ่งให้เป็นประโยชน์ เพราะการดิ้นรนมิได้ทำให้สถานการณ์เป็นไปในด้านที่ดีขึ้น แต่ทว่า กลับทำให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ดังที่เราจะเห็นได้จากพฤติกรรมของฟักนั่นเอง

ดังที่ชาร์ตริ์ได้กล่าวเอาไว้แล้วว่ามนุษย์ผูกอยู่กับสถานการณ์ ไม่สามารถหนีให้พ้นไปจากสถานการณ์ได้ มนุษย์จึงควรจะนิ่งและยอมรับสถานการณ์มากกว่าที่จะดิ้นรนต่อสู้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวดูจะใช้ได้กับตัวละครเมอริโซลต์ ได้ดีกว่าฟัก

ฟักไม่มีความอดทนพอที่จะรับมือกับสถานการณ์ด้วยความนิ่ง เพราะโดยปกติสถานการณ์ในลักษณะดังกล่าวมักจะกดดันจนทำให้ปัจเจกบุคคลที่อยู่ในสภาพเช่นนั้นเกือบทนไม่ได้ ในวรรณกรรมเรื่องนี้ของซาทิได้สะท้อนให้เห็นถึงการที่มนุษย์ที่ไม่กล้ายอมรับสถานการณ์ กล่าวคือ เมื่อดิ้นรนต่อสู้ไม่ได้ก็หลีกเลี่ยงหนีด้วยการดื่มสุราจนติด

นั่นเป็นการที่สะท้อนให้เห็นว่าฟักยังยึดติดกับสังคม และต้องการความเข้าใจ รวมไปถึงการยอมรับจากสังคม นั่นดูจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าฟักล่าถอยเมื่อต้อง

เผชิญกับการที่จะเข้าสู่อัตถิภาวะที่มีความโดดเด่นเป็นองค์ประกอบ พักไม่สามารถทนกับการอยู่ในสังคมเพียงลำพังได้ นั่นจึงเป็นการหลีกเลี่ยงอัตถิภาวะ ด้วยเหตุนี้ เขาจึงเข้าสู่สภาวะที่เรียกว่าหมดหนทางที่จะเข้าสู่ภวันต์ (being) การเข้าสู่สภาวะที่เรียกว่า อัตถิภาวะที่แท้จริงจะอยู่เหนือกำลังความสามารถของพัก

พักไม่กล้าที่จะแบกรับบาป (บาปในความหมายของชาร์ตริ) ไว้บนบ่าของตนเอง ตามทัศนะของนักคิดแนวอัตถิภาวนิยมแล้ว มนุษย์ในสังคมปัจจุบันถูกสถาปนาให้ต้องแบกรับบาปไว้บนบ่าทั้งสองข้างแม้ไม่มีเหตุผลที่จะต้องแบกรับภาระนั้นไว้ก็ตาม นักอัตถิภาวนิยมเชื่อว่า คนกลุ่มที่เชื่อว่าตนเองบริสุทธิ์ ไม่มีความผิด ไม่มีบาป เพราะเป็นผู้ที่ยึดถือศีลธรรมในสังคมมาโดยตลอดนั้นเป็นคนจำพวกที่หลอกตัวเอง ชาร์ตริกล่าวว่า คนเหล่านี้จะตกอยู่ในความมืดดำของภวันต์ (being) ตลอดไป กล่าวคือ คนกลุ่มนี้จะไม่สามารถเข้าถึงอัตถิภาวะได้ คนเหล่านี้จึงไม่มีโอกาสที่จะกลับมาสู่สภาวะของมนุษย์ที่แท้จริงอีกครั้ง เราอาจกล่าวได้ว่า คนกลุ่มนี้อยู่ในพันธนาการของสถานการณ์ มิได้วางแผนอนาคตเอาไว้ (projet)

ในทัศนะของผู้วิจัย พักมีโอกาสที่จะพบกับอัตถิภาวะ แต่เขากลับถอยหลังไม่กล้ามุ่งหน้าเข้าไปสู่สภาวะที่แท้จริงอีกต่อไป อันที่จริง คนที่เคยพบกับหนทางที่จะนำไปสู่อัตถิภาวะได้แล้วครั้งหนึ่งเช่นเขาก็ไม่น่าที่จะกลับไปสู่สภาวะที่หลอกตัวเองโดยสมบูรณ์ได้นั่นก็ดูจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สร้างความขัดแย้งในใจของเขา สำหรับพักแล้ว ถ้อยคำที่ว่า "เพราะฉะนั้น ข้าฯ จึงซังตัวของข้าฯ เองอย่างยิ่ง, และกลับใจรับผิดชอบด้วยการเกลือกกลงในฝุ่นและขี้เถ้า."⁸ (ยอห์น 42,6) ⁸ จึงดูจะเป็นข้อความพักไม่มีวันจะเข้าถึงอย่างแน่นอน

ลักษณะของพักดูจะแตกต่างไปจากยอห์นในแง่ที่ยึดปฏิบัติสถานการณ์ที่กตสันและทรามานที่ไร้เหตุผลที่เขากำลังเผชิญอยู่ในตอนแรก และวิงวอนพระเจ้าเป็นเจ้าของให้ช่วยเหลือ แต่ในที่สุด เขาก็ยอมรับ "สถานการณ์" นั้นอย่างเต็มภาคภูมิ นั่นจึงดูจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความไร้สาระ ของภวันต์ (being) และผลลัพธ์ที่ออกมานั้นก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า เขาเป็นฝ่ายที่มีชัยชนะต่อความไร้สารถนั้นอีกด้วย

นักวิจารณ์หลายท่านของประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า แก่นเรื่องหนึ่งของ *คำพิพากษา* ก็คือ "L'enfer, c'est les Autres"⁹ (นรกคือผู้อื่น) ซึ่งเป็นคำกล่าวของชาร์ตริที่

⁸ "พระคัมภีร์เดิม", *พระคริสตธรรมคัมภีร์*, หน้า 917.

⁹ J.P. Sartre, *Huis clos*, coll. folio, (Saint-Armand : Gallimard, 1947), p. 92.

ปรากฏอยู่ในหนังสือ *Huis clos (No Exit)* ในทัศนะของชาร์ตว์ ผู้อื่นเป็นสิ่งที่ทำให้ “ฉัน” ตกอยู่ในภาวะของวัตถุสิ่งของ ซึ่งก็คือ เป็นสิ่งที่ทำให้ภวันต์ของปัจเจกบุคคล กลายเป็นภวันต์ของวัตถุ โดยสาเหตุเพียงสายตาของผู้อื่นที่มองมาเท่านั้นเอง ซึ่งภาวะการตกต่านั้น ชาร์ตว์เรียกว่า ภวันต์สำหรับผู้อื่น (being-for-others)

ในเรื่อง *คำพิพากษา* ภาวะความเป็นอยู่ของฟักกลายเป็น being in itself ด้วยสายตาของผู้อื่น คือได้แก่ชาวบ้านที่อยู่รอบตัวเขาในเรื่องนี้ ภายใต้อายุตาของชาวบ้านเหล่านั้น เสรีภาพของความเป็นอยู่ หรืออัตติภาวะของฟักอยู่ในภาวะวิกฤติ และกำลังจะถูกทำให้สูญไป สายตาของผู้อื่น ซึ่งในเรื่องนี้คือชาวบ้านนั้น เปรียบเสมือนกับสายตาของ เมดูซา (Medusa) ในตำนานกรีกที่ทำให้คนกลายเป็นหิน ฟักกำลังจะกลายเป็นก้อนหิน ไม่มีอัตติภาวะ ไม่มีเสรีภาพ

กระบวนการที่ทำให้ภาวะของมนุษย์ตกอยู่ในภาวะวัตถุ นั้น เกิดจากการที่ “ฉัน” ละอายใจ ต่อผู้อื่นเมื่อผู้อื่นมอง “ฉัน” ในสภาพนั้น มนุษย์ไม่มีความเป็นตัวของตัวเองแล้ว คือ ตกอยู่ในภาวะที่ไม่เที่ยงแท้ ภาวะเช่นนี้เรียกได้ว่าเป็น “นรก” สำหรับอัตติภาวะของมนุษย์ กล่าวคือ ผู้อื่นทำลายความเป็นเสรีของอัตติภาวะ อัตติภาวะของมนุษย์ตกต่ำไปเรื่อยๆ จนถึงถูกทำลายจนหมดไป นั่นก็คือ “นรก” ในความหมายของอัตติภาวนิยม และแสดงให้เห็นถึงสภาพมนุษย์ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ท่ามกลางสิ่งที่ทำให้มนุษย์ตกอยู่ในนรก ซึ่งไม่ใช่พระเจ้าหรือปีศาจ แต่เป็นมนุษย์ผู้อื่นที่อยู่รอบๆ ตัวนั่นเอง อาจกล่าวได้ว่าชะตากรรมของชีวิตมนุษย์ปัจจุบันตกอยู่ในกำมือของผู้อื่น ไม่ได้อยู่ในกำมือของตนเอง โดยเราไม่รู้วิธีป้องกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ไม่ได้อยู่ในสภาพที่เรียกว่าการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม (Mitsien) ตามความหมายของไฮเดกเกอร์ซึ่งเป็นสภาพการอยู่ร่วมกันซึ่งเป็นความหมายที่ดี แต่อยู่ในสภาพ Conflict ของชาร์ตว์ ดังที่กล่าวมา ยิ่งกว่านั้น ในปัจจุบันมนุษย์กับมนุษย์ยังไม่สามารถที่จะสื่อสารให้เข้าใจกันอย่างถ่องแท้ได้ (communication ในความหมายของมาร์แซล หรือ Kommunikation ในความหมายของยัสเพิร์ส) ไม่มีความเป็น we (ภาษาฝรั่งเศส - nous) ในทัศนะของชาร์ตว์ ถึงแม้ว่า จะมีความรัก แต่เราไม่สามารถจะเข้าไปสู่ภาวะ nous ได้ เพราะด้วยความรัก แทนที่เราจะพยายามให้เสรีภาพซึ่งกันและกัน เรากลับพยายามที่จะยึดเอาเสรีภาพของผู้อื่น ทำให้กลายมาเป็นสมบัติของตนเอง

ความรักก็เป็นลักษณะหนึ่งของการหลอกตัวเองของมนุษย์ เพราะฉะนั้น มนุษย์ปัจจุบัน หากไม่หลอกตัวเอง ก็ต้องตกอยู่ในภาวะโดดเดี่ยว ไม่สามารถจะแบ่งความสุขหรือความทุกข์กับผู้อื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ที่เลือกที่จะเผชิญหน้ากับอัตถิภาวะของตนเอง ในเรื่อง *คำพิพากษา* ฟักก็ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว ภาวะของฟักเป็นส่วนเกิน (de trop) สำหรับชาวบ้าน แต่ยิ่งกว่านั้น ฟักถูกพิพากษาจากชาวบ้าน ซึ่งก็คือ “สังคม” (“public”) ในแนวคิดของเคย์เคอการ์ด ดูเหมือนว่า “สังคม” นั้นเป็นสิ่งที่น่ากลัวมาตั้งแต่สมัยของไลเครตีส ซึ่งถูกพิพากษาลงโทษประหารชีวิต ฟักเองก็ถูกพิพากษาโดยชาวบ้านที่เป็น “สังคม”¹⁰ อคติของชาวบ้านเป็นสาเหตุหนึ่งของความทุกข์ทรมานของตัวฟัก ชาวบ้านในเรื่อง *คำพิพากษา* เป็นตัวแทนของสิ่งที่เรียกว่า สังคมที่เต็มไปด้วยความหลอกตัวเอง หากชาร์ตว์เรียกชาวบ้านเหล่านั้น ก็จะเรียกว่า “salauds” ในทัศนะของชาร์ตว์ salauds นั้นเป็นพวกที่ไม่ยอมเผชิญหน้ากับความไร้แก่นสารของความเป็นอยู่โดยเด็ดขาด คนพวกนี้จะไม่มีความหวังว่า ความเป็นอยู่ของพวกเขาจะไม่เกิดผล และความเป็นอยู่นั้นเป็นเพียงความบังเอิญและเกิดขึ้นโดยไม่มีจุดมุ่งหมายใดๆ ชาร์ตว์เรียกการหลอกตัวเองแบบนี้ว่า mauvaise foi (bad faith) ชาร์ตว์ให้ตัวเอก ไรกังแต็ง ในเรื่อง *La Nausée* เกลียดพวก salauds ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นพวกชนชั้นกลาง (bourgeois) ซึ่งหากเปรียบกับเรื่อง *คำพิพากษา* ของชาติ ตัวแทนของชนชั้นกลาง ก็คือครุใหญ่ ยิ่งกว่านั้น ชาร์ตว์ยังเกลียดพวกที่เรียกว่า l'esprit de sérieux ซึ่งเป็นพวกคนดีโดยผิวเผิน คือพวกคนที่ดำรงชีวิตอยู่กับ “พระเจ้า” และอยู่กับ “สังคม” แต่ในส่วนตัวแล้ว พวกเขาก็มีชีวิตอย่างหลอกตัวเองเช่นเดียวกัน ในเรื่อง *La Nausée* คนพวกนั้นเป็นคนที่ดีแต่เปลือกนอก

หากเป็นในเรื่อง *คำพิพากษา* ตัวแทนของคนประเภทดังกล่าวก็คือ พระเจ้าอาวาส ที่บอกกับฟักว่า

“มันเป็นกรรมของเอ็ง... นี่แหละที่ข้าเคยบอก
โลกภายนอกมันวุ่นวายตอนนั้นเอ็งก็ไม่ยอมเชื่อข้า... เอ็งจะให้
เข้าไปบอกใครเขาละหือ ถ้าเรื่องที่เอ็งเล่ามันไม่จริง ข้ามีต้อง
กลายเป็นพระโกหกไประอะ แต่ถ้าเป็นเรื่องข้าจะไปบังคับให้เขา

¹⁰ แต่ก็ไม่เหมือน Josef K ในเรื่อง *The Trial (das Prozess)* ของ Kafka ที่ถูกพิพากษาโดยบุคคลที่ไม่มีตัวตน และไร้สาเหตุ ชะตากรรมของ Josef K ดูไร้แก่นสาร (absurd) ยิ่งกว่าฟักเสียอีก เพราะในเรื่อง *คำพิพากษา*

เชื่อได้ยังไง ในเมื่อเขาไม่ยอมเชื่อเอง...ตั้งหน้าตั้งตาทำความดีไว้
 ถေး จะได้สบายใจ..."

นอกจากนั้น ชาวบ้านที่เชื่อฟังพระนั้น ก็เหมือนกับพวก "อูฐ" ในแนวคิด
 ของนีทซ์เชอ ซึ่งเขาวิจารณ์ว่า คนพวกนั้นเชื่อในคริสตศาสนาโดยไม่สงสัยและอย่างไม่เป็น
 ตัวของตัวเอง

ถึงแม้ว่า มีคำวิจารณ์ว่าเรื่อง *คำพิพากษา* ได้วิพากษ์วิจารณ์พวกชาวบ้าน
 มากเกินไป แต่ชาติก็ประสบความสำเร็จในการแสดงภาพด้านหนึ่งของสังคม ที่ตกอยู่ใน
 ภาวะหลอกตัวเองและไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ในขณะที่เดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงอีกฝ่าย
 หนึ่ง คือฟักที่เป็นผู้ที่เผชิญหน้ากับความไร้สาระของชีวิตหรือความเป็นอยู่ เหมือนกับที่
 ชาร์ตริ์ได้แสดงภาพของคนทั้งสองฝ่ายไว้ในเรื่อง *La Nausée*

ในเรื่อง *คำพิพากษา* ชาติยังประสบความสำเร็จในการสร้างบุคคลที่มี
 ลักษณะพิเศษแบบ สมทรง ซึ่งเป็นแม่เลี้ยงของฟัก ดูเหมือนว่า สมทรงนั้นอยู่เหนือจาก
 ความชั่วดีในสังคมโลก หากใช้คำของนีทซ์เชอก็จะบอกได้ว่า หญิงแบบสมทรงนั้นเป็น
 ประเภทที่เรียกว่า อยู่เหนือความดีและความชั่วร้าย (beyond good and evil) ผู้วิจัยมี
 ความรู้สึกว่า หญิงปัญญาอ่อนเช่นสมทรงนั้นอาจอยู่เหนือไปจาก "être" (being) ของ
 ปุถุชนทั้งหลายก็เป็นได้ เหมือนอยู่บนหอสสูงที่เราไม่สามารถจะขึ้นไปสัมผัสได้ อาจกล่าวได้
 อีกเช่นกันว่า ในโลกปัจจุบันมีเพียงคนบ้าเท่านั้นที่แสดงให้เห็นถึงความจริงของความเป็นอยู่
 ของมนุษย์¹¹ ดังที่นีทซ์เชอได้ใช้ตัวละครที่เป็นคนบ้าในเรื่อง *Joyful Wisdom*

---

¹¹ อาจเปรียบได้กับเรื่อง *Idiot* ของ Dostoyevsky ที่มีตัวละครเป็นคนปัญญาอ่อน แต่กลับแสดง
 ให้เห็นถึงความดีงามบางประการของมนุษย์

4.2.3 ลักษณะอัตถิภาวนิยมในวรรณกรรมช่วงที่ 3: อัตถิภาวนิยม แนวพุทธศาสนา

อัตถิภาวนิยมในเรื่อง *เวลา* อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นอัตถิภาวนิยม
แนวพุทธศาสนา

Buddha recognized his own fate in the person of a very aged man, because, being born to save humanity, he chose to take upon himself the entirety of the humane state.¹²

ข้อความที่ยกมาข้างต้นนี้ เป็นข้อความที่ซีโมน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir) นักวิจารณ์สำนัก Ecole de Paris ได้กล่าวเอาไว้ เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุการณ์หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะได้พบกับเทวทูตทั้งสี่ กล่าวคือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเราสามารถเชื่อมโยงกับวรรณกรรมเรื่อง *เวลา* ของ ชาติ กอบจิตติได้ในแง่ที่ว่า เรื่องราวในวรรณกรรมเรื่องนี้ดูจะเป็นเรื่องของความชราและความตายอันเป็นความจริงอีกประการหนึ่งของชีวิตที่ไม่มีผู้ใดสามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่มนุษย์ปุถุชนธรรมดาไม่กล้าที่จะเผชิญกับสภาวะดังกล่าว ความสัมพันธ์ระหว่างความเจ็บป่วยและความตายกับมนุษย์จึงอยู่ในรูปของความกลัวที่มนุษย์มีต่อความเจ็บป่วยและความตาย

เราจะเห็นได้ว่า คนโดยทั่วไปจะไม่สำนึกว่ามนุษย์เป็นภวันต์ต่อความตาย (sein zum Tod) อันเป็นแนวคิดที่ไฮเดกเกอร์ได้นำเสนอเอาไว้ มนุษย์โดยปกติจะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับความตายเช่นเดียวกับการหลีกเลี่ยงจากการเผชิญหน้ากับความชราถึงแม้ว่าสภาวะดังกล่าวเป็นความจริงของชีวิตที่มนุษย์ทุกคนต้องประสบก็ตาม

In this he differed from the rest of mankind, for they evade those aspects of it that distresses them. And above all they evade old age.¹³

¹² Simone de Beauvoir, *The Coming of Age*, trans. by Patrick O'Brian, (New York: W.W. Norton & Company, 1996.), p. 1.

¹³ Ibid.

ข้อความข้างต้นที่ได้คัดมานี้เป็นข้อความที่โบว์วรีได้กล่าวต่อไปจากข้อความก่อนหน้าที่ได้คัดมาแล้ว ชาร์ตริ์ ซึ่งเป็นคูคิดและคูชีวิตของโบว์วรีเองได้เรียกสภาวะดังกล่าวว่าเป็นการหลอกตัวเอง หรือเป็นความสำคัญผิดที่เลว (bad faith) ซึ่งเป็นแนวโน้มที่มักจะพบได้ในมนุษยปรัชญาธรรมดาทั่วไป

ในความเป็นจริง การเผชิญหน้ากับความชรา หมายถึง การเผชิญหน้ากับอัตถิภาวะเช่นเดียวกับความตาย หรือถ้าหากใช้คำของยัสเพิร์สก็คือ "สถานการณ์ที่จำกัด" หรือ "Grenzsituation" แต่ "das man" (ดังที่ไฮเดกเกอร์ได้กล่าวเอาไว้ว่าหมายถึงกลุ่มคนในลักษณะที่เรียกว่าเป็นสิ่งคม) มิได้ตระหนักถึงสภาพนั้น ดังนั้น การทราบตระหนักถึงความชราอันเป็นสภาวะที่นำไปสู่ความตายนั่นก็ดูจะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สามารถเข้าถึงอัตถิภาวะได้

อันที่จริง โบว์วรีได้หยิบยกวรรณกรรมหลายเรื่องขึ้นมาเป็นตัวช่วยในการอธิบายถึงสภาวะของความยากลำบากในวัยชรา อาทิ เรื่อง *Oedipus at Colonus* เรื่อง *King Lear* ฯลฯ

When he was eighty-nine, in *Cedipus at Colonus*, he describes Oedipus near the very end of his life, a wanderer, wretched and blind.¹⁴

King Lear is the only great work, apart from *Oedipus at Colonus*, in which the hero is an old man: here old age is not thought of as the limit of the human state but as its truth - it is the basis for an understanding of man and his earthly pilgrimage.¹⁵

ในเรื่อง *เวลา* ของชาติ กอบจิตติ ได้หยิบยกประเด็นเรื่องความทุกข์ทรมานในวัยชราเอาไว้ ตั้งแต่เรื่องของการดำเนินชีวิตในชีวิตประจำวันในบ้านพักคนชราซึ่งดูไม่แตกต่างไปจากชีวิตที่อยู่ในสถานที่กักกัน ไม่มีทางออก สิ่งเดียวที่ทำได้ก็คือการรอคอยความตายซึ่งดูจะเป็นทางเดียวที่ช่วยให้หลุดพ้นไปจากสถานการณ์ที่กำกับชีวิตพวกเขาเอาไว้

¹⁴ Simone de Beauvoir, *The Coming of Age*, p.103.

¹⁵ Ibid., p.165.

สังคมนมองคนชราว่าเป็นคนนอก หรือเป็นเพียงส่วนเกินดังที่ซาร์ตริใช้คำว่า “de trop” นั่นจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าคนชราถูกทำให้รู้สึกแปลกแยกจากสังคม

(...) the old person was not true man, man himself, but rather man's further boundary ; he (คนชรา - อธิบายเพิ่มเติมโดยผู้วิจัย) was on the periphery of the human state; he was not acknowledged and no observer acknowledged himself of in him (...)¹⁶

It (วัยชรา - อธิบายเพิ่มเติมโดยผู้วิจัย) is the winter of life.¹⁷

คนชราในเรื่องนี้ดูจะไม่แตกต่างไปจากเหยื่อของสังคมในลักษณะหนึ่ง ซึ่งดูจะคล้ายคลึงกับเหยื่อของสังคมในวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ของชาติ กอบจิตติ เช่น คนชราในเรื่อง *จนตรอก* ลูกสาวกับแม่ในเรื่อง *เรื่องธรรมดา* “คุณ” ในเรื่อง *หมาเฝ้ารอยน้ำ* และพ่อในเรื่อง *คำพิพากษา* ซึ่งตัวละครที่กล่าวมาทั้งหมดก็ดูจะเป็นฝ่ายที่ถูกเอารัดเอาเปรียบโดยคนที่ “แข็งแรง” กว่าในสังคมทั้งสิ้น ตัวละครในแต่ละเรื่องต้องเผชิญกับสภาพอัญญภาวะเช่นเดียวกัน

ในความเป็นจริง มนุษย์เราต้องเผชิญหน้ากับความชราเช่นเดียวกันกับที่ตัวละครคนชราในวรรณกรรมเรื่องนี้ ความชราและความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หากมนุษย์ไม่กล้าเผชิญหน้ากับสถานการณ์ดังกล่าวแล้ว ก็ถือว่ามนุษย์หลอกตัวเอง อันจะนำไปสู่ภาวะตกต่ำ (fall) ซึ่งความตกต่ำดังกล่าวดูจะเป็นอุปสรรคที่จะเข้าถึงอัตถิภาวะที่แท้จริง ในภาวะเช่นนั้น เราไม่สามารถค้นหาความหมายที่แท้จริงของชีวิตได้ ความหมายที่แท้จริงของมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเรามีความกล้าที่จะยอมรับความชราและความตายของคนอื่นว่าเป็นสิ่งที่จะต้องเกิดกับตัวเราเองได้ ซึ่งคล้ายกับกรณีที่ตัวละครเวทีที่เกี่ยวกับคนชราบนเวทีในวรรณกรรมเรื่องนี้แล้ว ก็เท่ากับเป็นการแสดงถึงความกล้าที่จะเผชิญหน้ากับอัตถิภาวะของตนเองอีกด้วย และหากสภาวะดังกล่าวเกิดขึ้น ก็เท่ากับเป็นนิมิตหมายว่า จะสามารถเข้าสู่สภาวะที่แท้จริงของอัตถิภาวะได้ ดังที่ไฮเดกเกอร์และซาร์ตริได้กล่าวเอาไว้

¹⁶ Simone de Beauvoir, *The Coming of Age*, p. 163.

¹⁷ Ibid., pp. 162-163.

โบว์วอร์ได้กล่าวเอาไว้ว่า

(...) age brings technical mastery and freedom while at the same time it also brings a questioning, challenging state of mind. Doing, while at the same time 'placing one's activity into a parenthesis', means achieving authenticity; it is harder to adopt that falsehood, but, once reached, it cannot but bring happiness.¹⁸

ความแก่และความตายนำไปสู่การเปิดเผยตัวเองต่ออัตถิภาวะ อันจะนำไปสู่อัตถิภาวะที่แท้จริงได้ นั่นก็ดูจะสอดคล้องกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในแนวคิดพุทธศาสนาที่มีบทบาทในฐานะที่เรียกได้ว่า สภาวะนั้นเป็น "สถานการณ์ที่จำกัด" อันเป็นแนวคิดหลักของอัตถิภาวนิยม การเผชิญหน้ากับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และการยอมรับความจริงของชีวิตก็คือจุดเริ่มต้นของปรัชญาอัตถิภาวนิยมอย่างที่เราเห็นได้ชัดเจน

ผู้วิจัยขอเสนอว่า แนวคิดข้างต้นอาจเรียกได้ว่าเป็นอัตถิภาวะแนวพุทธศาสนา หรืออัตถิภาวะเชิงพุทธศาสนา และเรียกลักษณะอัตถิภาวนิยมของชาติ กอบจิตติที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องเวลา ว่าเป็นอัตถิภาวนิยมแนวพุทธศาสนา

การเผชิญหน้ากับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย นั้น เป็นการที่ได้สัมผัสกับความลุ่มลึกของชีวิต หรือที่เรียกว่า ความลึกลับของความไม่มีอะไร (nothingness) ซึ่งดูจะตรงกับคำพูดของชายชราที่ถูกขังอยู่ในห้องที่เป็นลูกกรงที่มักจะตะโกนออกมาว่า "ไม่มีอะไร ไม่มีอะไรจริงๆ" อยู่เป็นระยะๆ ในวรรณกรรมเรื่องนี้

เวลาในวรรณกรรมเรื่องเวลา

อะตีตัง นานวาคะเมยยะ นปปะฎีกังเข อะนาคะตัง
(บุคคลไม่ควรตามความคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้วด้วยอาลัย;
และไม่พึงพะวังถึงสิ่งที่หวังไม่มาถึง;)
ยะทะตีตัมปะตีนันตัง อปัตตัญจะ อะนาคะตัง
(สิ่งเป็นอดีตก็ละไปแล้ว; สิ่งเป็นอนาคตก็ยังไม่มา)¹⁹

¹⁸ Simone de Beauvoir, *The Coming of Age*, p.492.

¹⁹ ข้อความส่วนนี้นำมาจากบททำวัตรเช้า-เย็นในหนังสือสวดมนต์

มนุษย์อยู่ภายใต้อำนาจของเวลาตั้งแต่ได้ถือกำเนิดขึ้นมาบนโลก มนุษย์มักเสียใจต่ออดีตที่ผ่านพ้นไป และกังวลถึงอนาคตที่ยังมาไม่ถึงดังข้อความที่ได้ยกมาข้างต้น นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่าจิตใจไม่จดจ่ออยู่กับสภาวะในปัจจุบัน โชคชะตาของปฤถชนต้องผูกอยู่กับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และความ "ไม่มีอะไร ไม่มีอะไรจริงๆ" ดังคำพูดของตัวละครคนชราผู้ชายที่อยู่ในห้องลูกกรง

การที่เราารู้สึกว่าไม่มีอะไรในสภาวะปัจจุบันนั้นดูจะมีสาเหตุมาจากการดำเนินชีวิตอย่างสับสนวุ่นวาย ซึ่งดูไม่แตกต่างไปจากเหตุการณ์ที่เจ้าชายลิทริตตะประสบอันเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้ออกผนวชเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากความสับสนวุ่นวายดังกล่าว และเผยแพร่สังฆธรรมที่ตรัสรู้เอาไว้เป็นแนวทางให้เราเข้าถึงความจริงนั้นด้วย จุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาก็คือการออกบวชเพื่อทางหลุดพ้นคือนิพพานนั่นเอง เราจำเป็นต้องดับไฟแห่งกิเลสอย่างสิ้นเชิงเพื่อที่จะเข้าสู่สภาวะดังกล่าวได้

พระศาสดาได้ทรงสั่งสอนเอาไว้ว่า เราจำเป็นต้องพยายามไปสู่นิพพาน ดังนั้น การที่จะเข้าสู่สภาวะหลุดพ้นได้จึงมิใช่การวางเฉยต่อปัจจุบัน มิใช่การหวนคิดคำนึงและเสียใจต่ออดีตที่ไม่สามารถแก้ไขได้ และมีใ้การกังวลต่ออนาคตแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ แนวคิดพุทธศาสนาจึงเป็นอดีตนิยามในแง่ที่เป็นการค้นหาความจริงของปัจเจกบุคคลให้แก่ตัวเองนั่นเอง

ในวรรณกรรมเรื่องเวลา เป็นเรื่องราวของชะตากรรมชีวิตมนุษย์ที่เกิดมาเพื่อที่จะดับสูญไป และไม่มีผู้ใดสามารถหลีกเลี่ยงชะตากรรมนี้ได้ เราดูชีวิตมนุษย์บนเวทีซึ่งเป็นตัวแทนของภาพชีวิตประจำวันหรือภาพของกิจวัตรในวัยชราของมนุษย์ ซึ่งไม่มีความเปลี่ยนแปลง ไม่มีความแปลกใหม่ ไม่มีความพิเศษใดๆ เวลาบนเตียงในห้องพักของคนชราผ่านไปอย่างเงียบสงบ มีเพียงสิ่งเดียวที่คนเหล่านั้นรอคอยอยู่ก็คือความตาย ซึ่งก็ดูจะเป็นการรอคอยที่อยู่บนสภาวะของความไม่สะดวก ไม่สบายของสภาพสังขารที่ร่วงโรยในปัจจุบัน

ตัวละคร "ผม" ซึ่งชมละครเรื่องคนชราบนเวทีที่ได้จากไปแล้วก็ทำให้หวนนึกถึงเหตุการณ์ที่ลูกและภรรยาจากไปด้วยความเสียใจ นั่นจึงเป็นการชี้ให้เห็นว่า การที่เห็นภวันต์ของผู้อื่นแล้วหวนกลับมาคิดถึงภวันต์ตนเองและคนที่ใกล้ชิด และทำให้เห็นสังฆธรรมในแง่ที่ว่า ชีวิตมนุษย์นั้นไร้ความหมาย ตัวละคร "ผม" ดูจะยอมรับสภาพหรือสถานการณ์แห่งความไม่เที่ยงนี้ได้อย่างสงบ แม้จะยังมีความเศร้าโศกเสียใจอยู่ แต่ก็สามารถยอมรับความเป็นจริงของชีวิตนี้ได้ว่าสักวันหนึ่งก็มาถึงตัวของเขาเอง

ท่าทีของตัวละคร "ผม" ในเรื่อง *เวลา* ที่รับมือกับสถานการณ์ได้อย่างสงบ นั้นดูจะแตกต่างไปจากในกรณีของตัวละครฟักในเรื่อง *คำพิพากษา* เพราะฟักทนต่อสภาพที่ถูกสังคมบีบคั้นและกีดกันไม่ได้ การดิ้นรนต่อสู้ของฟักนั้นดูจะเป็นการต่อสู้กับตัวเองและสังคมที่ไร้ความหมาย

ฟักเลือกการตายมากกว่าการมีชีวิตที่มีแต่อุปสรรคปัญหาอันหนักหน่วง เพราะไม่สามารถต่อสู้กับความไร้ความหมายของชีวิตและสังคมที่ไร้สาระเช่นนั้นได้ วิธีการหนีปัญหาของเขาก็คือการหันหน้าเข้าไปหาสุรธา นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่าเขาเกรงความเสียหายต่อสถานการณ์ที่เขาจะต้องเป็นผู้แพ้ และนั่นก็เป็นการชี้ให้เห็นว่า เขาพ่ายแพ้ต่อหนทางที่จะเข้าสู่อัตถิภาวะอีกด้วย และนั่นก็ดูจะเป็นหนึ่งในงานกลุ่มที่แสดงให้เห็นถึงอัตถิภาวะในต้นของชาติ กอบจิตติ

ส่วนในกรณีของตัวละคร "ผม" ในเรื่อง *เวลา* นั้นมองเห็นความเสียหายที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนเองเป็นอย่างดี และยอมรับสถานการณ์เวิ้งว้าง เพราะรู้ดีว่าไม่สามารถแก้ไขเหตุการณ์ที่ผ่านมาได้

อย่างไรก็ดี เราจะเห็นได้ว่า ทั้งตัวละคร "ผม" ในเรื่องใน *เวลา* ที่นิ่งเฉยต่อสถานการณ์ และฟักในเรื่อง *คำพิพากษา* ซึ่งดิ้นรนที่จะหาทางออกแต่ก็เป็นทางออกที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งแนวทางของตัวละครทั้งสองตัวนี้ก็มิใช่แนวทางที่ถูกต้องตามอัตถินิยมเชิงพุทธศาสนาแต่อย่างใด หนทางที่ถูกต้องในการดับทุกข์นั้นก็คือ ต้องมองเห็นปัญหา ต้องรู้สาเหตุของปัญหา ต้องเพียรพยายามหาทางดับทุกข์ และลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหานั้นๆ ซึ่งเป็นวิธีที่เราเรียกว่า อริยสัจสี่นั่นเอง การนิ่งเฉยต่อสถานการณ์ความทุกข์ดังที่ตัวละคร "ผม" ในเรื่องใน *เวลา* และดังที่ฟักในเรื่อง *คำพิพากษา* ได้กระทำนั้นจึงมิใช่วิธีการดับทุกข์ที่ถูกต้องแต่อย่างใด และวิถีทางของตัวละครทั้งสองตัวนี้จึงไม่สามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์ คือ นิพพาน ได้

เรื่องราวที่ลูกของยายทับทิมซึ่งเป็นผู้มีอาการที่ไม่ปกติมักจะนำมาเล่าให้นั้นดูจะเป็นเรื่องราวความสับสนวุ่นวายที่เกิดขึ้นในโลกมนุษย์ที่มีการเบียดเบียนและทำร้ายซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นภาพที่สะท้อนความจริงในสังคมปัจจุบันได้อย่างชัดเจน ดังข้อความที่ได้ยกมาข้างทำยนี้

“มันบ้า มันควายบ้า หม่าบ้า คนบ้า นกบ้า เสือบ้า สัตว์บ้า
มันกัดกันทั้งวันทั้งคืน กระจงลงบึง แล้วก็กัดกัน แย่งกันจะกินเงา
ดอกบัวสีเงิน” (เวลา, หน้า 188)

จากข้อความที่ได้ยกมาข้างต้นนี้ จะทำให้ผู้อ่านรู้สึกไม่แน่ใจว่าลูกของยาย
ทับทิมหรือคนและสัตว์ที่แย่งกันกินเงาของดอกบัวสีเงิน หรือผู้อ่านเองที่บ้า มีความเป็นไปได้
ว่า ลูกของยายทับทิมเป็นตัวแทนของคนบริสุทธิ์ที่อาจมองโลกได้ดีกว่าคนทั่วไปในสังคมก็
เป็นได้ ซึ่งความจริงเหล่านี้ คนที่มีสติสัมปชัญญะอาจมองข้ามไป

เราจะเห็นได้ว่า ชีวิตต้องดำเนินไป เวลาก็ต้องหมุนเวียนเปลี่ยนไป ไม่
สามารถย้อนเวลาได้ แม้จะมีผู้ใดตายไป เวลาก็ไม่เคยหยุด นั่นจึงดูจะเป็นแนวคิดเกี่ยวกับ
สังขารของอภิปภาวะเชิงพุทธศาสนาที่ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอไว้ในวรรณกรรมเรื่องนี้ ซึ่งผู้
ประพันธ์ได้ขอยืมปากของตัวละครที่อยู่ในห้องที่เป็นลูกกรงเป็นกระบอกเสียงที่นำเสนอ
สังขารที่ว่า “ไม่มีอะไร ไม่มีอะไรจริงๆ” ซึ่งเป็นคำที่ชวนให้เราเลิกยึดติดกับชีวิต ซึ่งตัวละคร
อื่นๆบนเวที และตัวละครที่เป็นผู้ชม รวมไปถึงผู้อ่านเองมักจะยึดมั่นถือมั่นกับชีวิต ซึ่งหาก
เรามองในแง่ของตัวละครที่เป็นคนชราแล้ว เราก็จะเห็นได้ว่า คนชรานั่นก็ดูจะยึดติด
กับสมบัติพัสถานภายนอก อาทิ ตู๋ เตียง ว่าเป็นของตนเอง ซึ่งในความเป็นจริง อภิปภาวะที่
แท้จริงและ/หรือการหลุดพ้นนั้นจะต้องไม่ยึดติดกับสิ่งใดเลย

วรรณกรรมเรื่องนี้เน้นสาระสำคัญที่ทำให้เห็นถึงการที่มนุษย์เป็นทาสของ
เวลา นั่นก็คือ ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้น เวลาก็ยังคงเดินไปเรื่อยๆ ไม่เคยหยุด อย่างไรก็ตาม
ตาม วรรณกรรมเรื่องนี้ดูจะยังไม่ได้เสนอทางออกให้แก่ผู้อ่านแต่อย่างใดว่า เราจะพ้นจาก
ความเป็นทาสของเวลาได้อย่างไร แต่ทว่า สิ่งที่ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอไว้อย่างชัดเจนก็คือ
มนุษย์เป็นทาสของเวลาอย่างเสียบๆ ดังที่โบว์วรีได้กล่าวเอาไว้ว่า

Time is carrying him towards an end – death – which is
not *his* and which is not postulated or laid down by any
project.²⁰

ในตอนจบของเรื่อง ผู้ประพันธ์ได้สร้างปริศนาเอาไว้ในแง่ที่ทำให้ผู้อ่านชื่อ
ว่า ตัวละครชายชราที่อยู่ในห้องลูกกรงที่ตะโกน “ไม่มีอะไร ไม่มีอะไรจริงๆ” ได้หายตัวไป

²⁰ Simone de Beauvoir, *The Coming of Age*, trans. by Patrick O'Brian, p.216.

แล้วอย่างลึกลับ และไม่มีผู้ใดอยู่ในห้องลูกกรงนั้นอีก และก็ไม่ใช่ที่แน่ชัดว่าหายตัวไปได้อย่างไร

ไฟเบื้องบนส่องลงมาที่ห้องลูกกรง สว่างจ้าจน
 แสบตา บานประตูนั้นค่อยๆ แง้มเปิดออก ซ้ำ ซ้ำ.....
 จนกว้างสุด เผยให้เห็นภายในห้องลูกกรง ไม่มีสิ่งใดเลย
 ไม่มีเครื่องใช้ ไม่มีของใช้สักชิ้นที่จะยืนยันว่ามีใครอาศัย
 อยู่ในห้องนั้น เป็นเพียงห้องว่างเปล่า

มันเป็นเพียงห้องว่างเปล่า
 ห้องว่างเปล่า
 ลักครู่ไฟค่อยๆ หรี่ แล้วดับลง
 เสียงนาฬิกาตีบอกเวลาทุ่ตรง.
 ตึก-ตอก-ตึก-ตอก
 ตึก-ตอก-ตึก-ตอก ยังคงดังอยู่ตลอดเวลา.
 ม่านค่อยโรยปิดตัวลง. (เวลา, หน้า232)

ดูเหมือนว่า ตอนจบนี้ดูจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความลึกลับแห่งความไม่มีอะไร (nothingness) หรือความลุ่มลึกของชีวิตมนุษย์ ได้แก่ความไม่มีอะไรอันสมบูรณ์ (absolute nothingness) ของชีวิต อันอาจหมายรวมถึงสภาพของการไร้ที่พำนัก ของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันที่หลงลืมการมีอยู่ (Seinsvergessenheit) ของตนเอง ซึ่งดูจะตรงกับที่ ไฮเดกเกอร์ได้กล่าวเอาไว้

เราสามารถพัฒนาการวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ ได้ดังนี้ ช่วงแรกจะมีลักษณะอัตถภาวะที่ชัดเจน มีตัวละครเอกซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำ ช่วงที่สอง มีลักษณะอัตถภาวะอย่างสมบูรณ์ แสดงออกให้เห็นโดยการสร้างตัวละครเอกที่อยู่ในภาวะที่ไม่มีทางออก และช่วงที่สาม แสดงให้เห็นถึงอัตถภาวะแนวพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางพุทธศาสนา นั่นคือ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นสถานการณ์จำกัดของมนุษย์